

Mož, ki je povezal kulturo, gospodarstvo in narod

Na Slovenski matici znanstveni posvet ob stoletnici smrti Josipa Pangerca (1868–1925)

Ob 100. obletnici smrti Josipa Pangerca (1868–1925), dolgoletnega nadžupana občine Dolina, deželnozborskega poslanca in odbornika istrske mejne grofije, podjetnika, umetnika, narodnega buditelja, prosvetitelja slovenske kulture in med drugim člana Slovenske maticе, je 29. oktobra na Slovenski matici v Ljubljani potekal posvet, posvečen temu velikemu Slovencu. Dogodek so soorganizirali Slovenska matica, Narodni muzej Slovenije in Srednjeevropski inštitut Josipa Pangerca s podporo Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Po pozdravnih nagovorih, ki so jih imeli dr. Aleš Gabrič, predsednik Slovenske maticе, Vesna Humar, državna sekretarka Vlade Republike Slovenije, in dr. Helena Jaklitsch, nekdanja ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu, je sledil ogled filma o razstavi o Josipu Pangercu, ki so jo pripravili v Narodnem muzeju Slovenije. Državna sekretarka Vesna Humar je v svojem nagovoru poudarila, da je Josip Pangerc "znal na izjemen način prepletati gospodarsko in kulturno dejavnost. Skupnost je razumel kot uigrano celoto in deloval kot neke vrste renesančni človek. Bil

je podjetnik, politik, organist in zborovodja, a predvsem vizionar, ki je pustil globok pečat v domačem okolju. Kot dolgoletni župan občine Dolina je vodil številne razvojne projekte – gradnjo cestnih povezav in električne napeljave, spodbujal vinarstvo ter se zavzemal za enakopravnost žensk. Posebej pomemben je bil njegov prispevek k izobraževanju in gradnji šol." Posvet se je nadaljeval s predavanji strokovnjakov, združenimi v dva sklopa: Josip Pangerc – osebnost in delo ter Josip Pangerc – osebna in duhovna zapuščina. V prvem panoju je doc. dr. Simon Malmenvall iz Slovenskega šolskega muzeja spregovoril o smotru delovanja in uspehih Družbe sv. Cirila in Metoda na Tržaškem. Malmenvall je poudaril: "Kot župan si je Josip Pangerc tako moralno kot materialno prizadeval, da bi območje svoje občine v jezikovnem in narodnostnem smislu naslonil na takrat že zelo močno slovensko narodno gibanje. Na območju, ki je bilo predmet sporov med slovenskim in italijanskim narodnim gibanjem, si je prizadeval dolgoročno ohraniti slovenski značaj prostora." Povedal je, da je na Tržaškem in v Istri z velikimi naporimi delovala Družba sv. Cirila in Metoda, ki je gradila zasebne slovenske šole. Dodal je, da

tega v dolinski občini po zaslugi nadžupana Pangerca ni bilo potrebno, saj je ta vzorno organiziral slovensko šolsko mrežo, ki je uspešno delovala pod okriljem občine in države. Pangerčeva jubilejna šola cesarja Franca Jožefa v Dolini pa je bila najsodobnejše šolsko poslopje v vsej Istri. Maja Bahar iz Narodnega muzeja Slovenije je predstavila razstavo, posvečeno Josipu Pangercu. V Narodnem muzeju Slovenije so njegovo bogato zapuščino predstavili na razstavi Pišem vam iz Doline pri Trstu, ki je bila na ogled do maja letos, a bo kmalu dostopna tudi v virtualni, 360-stopinjski obliki na spletni strani muzeja in Srednjeevropskega inštituta Josipa Pangerca. Baharjeva jo je označila kot sprehod skozi Pangerčevo ustvarjalno in osebno življenje: "Imeli smo več ambientov – glasbeno sobo, njegovo delovno sobo, kjer se je dopisoval z oblastniki, in hodnik, ki vodi v tematskejša življenjska obdobja. Obiskovalec dobi občutek, kot bi stopil v Pangerčevo hišo pred skoraj 150 leti." Na koncu razstave je obiskovalca pričakala soba spominov, v kateri so razstavljene fotografije, pisma iz otroštva in vojaških let ter osebni predmeti. "Če ne bi bilo družine Manin, tega spomina

danes verjetno ne bi bilo," dodaja Baharjeva. "Marko Manin mi je zaupal, da ga je hiša tako prevzela, ko je bil še deček, da si je obljubil, da jo bo nekoč spremenil v muzej." Arheologinja Maja Bahar je še poudarila, da je razstava o Pangercu v Ljubljani postavila nov rekord, saj si je v petih mesecih ogledalo skoraj 20.000 obiskovalcev. "Napolnili smo kar dve knjigi vtisov, ki bosta del nadaljnje študije, saj smo prejeli zelo veliko komentarjev in vtisov obiskovalcev z vsega sveta," je dodala Baharjeva. V drugem delu povelja so nastopili dr. prof. Salvator Žitko, ki je predstavil delovanje istrskega deželnega parlamenta v obdobju izvolitve Josipa Pangerca, Marco Manin, ki je govoril o obnovi Domusa – Pangerčeve rojstne hiše in oblikovanju muzeja, ter doc.

dr. Ignacija Fridl Jarc, ki je predstavila rodbinski arhiv in knjižnico Josipa Pangerca kot še neodkrit zaklad slovenske literature med zamejskimi Slovenci. Doc. dr. Ignacija Fridl Jarc je posebej izpostavila Pangerčevo knjižnico, ki obsega več kot 2000 enot – izjemno zbirko s konca 19. stoletja. Že Josipov oče Jožef je zbiral knjige, med njimi tudi take iz 18. stoletja, kar je razvidno iz njegovih osebnih ekslibrisov. V njegovi zbirki prevladujejo teološki, zgodovinski, moralno-etični, naravoslovni in matematični spisi. Že Josip je bil zvest naročnik Družbe sv. Mohorja, ki je izdajala dela v slovenščini, Josip pa je tej zbirki kot član Slovenske maticе pridružil še Matičina dela v slovenskem jeziku. Knjižna zbirka rodbine Pangerc obsega dela v slovenščini,

hrvaščini, francoščini in nemščini, ogrščini, grščini in latinščini. V zbirki najdemo tudi Božansko komedijo v hrvaškem jeziku pa izdaje Shakespearja in nemških klasikov ter tudi številne slovarje – kar priča o izjemni razgledanosti družine in še posebej Josipa Pangerca. Pangerca so zaznamovali pogum in odločnost. Leta 1913 so mu na vlaku Porečanka ukradli občinski denar, a kljub temu ni izgubil zaupanja v ljudi. Leta 1921 je preživel poskus atentata, ko so ga fašisti skušali ubiti z bombo, leto kasneje pa je javno nasprotoval ukinitvi slovenskega jezika na tržaškem sodišču – s tem pa postal odkriti nasprotnik takratnega režima, ki so se mu nekateri domačini iz Doline aktivno pridružili. Ko je leta 1925 umrl, star komaj 57 let, se je njegovega pogreba udeležilo več tisoč ljudi. Slovesnost je bila v slovenskem jeziku in na državne stroške – kar je bilo za takratne razmere v Istri in na Tržaškem izjemno dejanje, ki je potrjevalo njegovo veličino in spoštovanje med ljudmi. Danes njegovi dosežki še vedno zaznamujejo občino Dolina, kjer se stikata slovenska kulturna dediščina in evropski duh, ki ga je Josip Pangerc s svojim delom neizbrisno zaznamoval.